

ΝΙΚΟΣ Η. ΖΔΑΝΗΣ

**Το ελληνικό σχολείο της Ραψάνης
Καταγωγή, κοινωνική προέλευση και επίδοση των μαθητών του
(1902-1929)**

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Σύντομη αναδρομή στην προεπαναστατική εκπαίδευση

Τα σχολεία του γένους προεπαναστατικά (στην περίοδο δηλ. της τουρκικής δουλείας) θα μπορούσαμε να τα διακρίνουμε σε δυο βαθμίδες: στα λεγόμενα κοινά σχολεία, όπου οι μαθητές διδασκόταν στοιχειωδώς την ανάγνωση από εκκλησιαστικά βιβλία, τη γραφή και μηχανιστικά τις τέσσερις πράξεις της αριθμητικής. Στη δεύτερη βαθμίδα ανήκαν τα λεγόμενα ελληνικά σχολεία, τα οποία ονομάστηκαν έτσι, επειδή το κύριο βάρος στη διδασκαλία αυτών των σχολείων στηριζόταν στην αρχαία ελληνική γραμματεία αλλά και στην εκκλησιαστική.

Η φοίτηση στα ελληνικά σχολεία της υπόδουλης Ελλάδας προοιωνίζε για τους διδασκόμενους κάποια κοινωνική καταξίωση και ιδιαίτερα στην εκκλησιαστική ιεραρχία. Δυστυχώς, λόγω των γνωστών συνθηκών της περιόδου εκείνης, τα περισσότερα από τα σχολεία αυτά λειτουργούσαν υποτυπωδώς και μόνο μερικές δεκάδες από αυτά, που είναι γνωστά ως Σχολαί - ή και με την ονομασία: *Γυμνάσια* (Φιλολογικά), *Φροντιστήρια*, *Λύκεια*, *Μουσεία*, *Ελληνομουσεία*, *Ακαδημίες* - παρείχαν σημαντικές γνώσεις για την εποχή εκείνη, γνώσεις που δεν περιοριζόταν μόνο στα αρχαία και εκκλησιαστικά κείμενα, αλλά επεκτεινόταν και σε άλλους τομείς, όπως στη φιλοσοφία, στη ρητορεία, στα μαθηματικά και στις φυσικές επιστήμες. Επειδή όμως τότε δεν υπήρχαν πανεπιστημιακά ιδρύματα, παρά μόνο στην Ευρώπη, οι διδάσκοντες στα σχολεία αυτά πρόσφεραν σε μερικές περιπτώσεις γνώσεις που θα μπορούσαμε να πούμε ότι ήταν πανεπιστημιακού επιπέδου. Σχολές με τέτοιο κύρος στα χρόνια της δουλείας υπήρχαν στην *Κωνσταντινούπολη* (η Μεγάλη Σχολή του Γένους), στη *Σμύρνη*, στις *Κυδωνίες*, στα *Γιάννενα*, στην *Πάτμο*, στον *Άθω*, στη *Θεσσαλονίκη*, στη *Δημητσάνα* της Πελοποννήσου, στην *Κοζάνη* και αλ-

λού. Και - όπως γράφει ο Ι. Πανταζίδης¹ - δεν απέχει πολύ από την πραγματικότητα ο χαρακτηρισμός του λόγιου Λαρισαίου Αλέξανδρου Ελλάδιου για τις σχολές αυτές ως πανεπιστημίδια (Universitatulae).

Στην περιοχή της Θεσσαλίας λειτούργησαν αρκετές Σχολές και - κατά περιόδους - σ' αυτές είχαμε σπουδαία εκπαιδευτική δραστηριότητα και σημαντικούς δασκάλους. Ονομαστές υπήρξαν οι Σχολές της Ζαγοράς και των Μηλεών του Πηλίου, των Αμπελακίων, της Λάρισας, του Τυρνάβου, της Τσαριτσάνης, του Λιβαδίου, των Τρικάλων κ.ά. Το κοινό χαρακτηριστικό αυτών των Σχολών είναι ότι η ακμή τους συμπίπτει με το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα, όταν για τους γνωστούς λόγους η οικονομική ευρωστία ώθησε τους κατοίκους των παραπάνω περιοχών όχι μόνο στον Κερδώο Ερμή αλλά και στο Λόγιο.

Σύντομη αναδρομή στη Σχολή της Ραψάνης

Οι πληροφορίες για την ίδρυση της Ραφανιώτικης Σχολής δεν είναι σαφείς. Το πιθανότερο είναι ότι αυτή πρωτολειτούργησε στα μέσα του 18ου αι. και προς το τέλος αυτής της εκατονταετίας η Σχολή της Ραψάνης και των Αμπελακίων είχαν αναδειχθεί ως πόλοι έλξης για αρκετούς «πεπαιδευμένους» όχι μόνο από τη βορειοανατολική Θεσσαλία αλλά και από άλλα μέρη της Ελλάδας.² Με τη συνδρομή του φιλοπρόοδου επισκόπου Πλαταμώνος Διονυσίου Β' (1763 - 1793) η Σχολή της Ραψάνης αναδιοργανώθηκε³ και για περίπου μια πεντηκονταετία, παράλληλα με την ακμή της Ραφανιώτικης βιοτεχνίας, ο τόπος αυτός με τις περίπου 6.000 ψυχές του⁴ έζησε τις καλύτερες μέρες του.

1. Ι. Πανταζίδης, Γυμνασιακή Παιδαγωγική, Αθήνα 1889, σ. 1-2.

2. Βλ. σχετικά: Ματθ. Κ. Παρανίκας, Σχεδιάσμα περί της εν τω Ελληνικώ Έθνει κατάστασεως των γραμμάτων από αλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι των αρχών της ενεστώσης (ΙΘ') εκατονταετηρίδος. Κωνσταντινούπολις 1867, σ. 87. Τρύφων Ε. Ευαγγελίδης, Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας (Ελληνικά σχολεία από της αλώσεως μέχρι Καποδιστρίου). Αθήνα 1936, τ. Α' σ. 232.

3. Ο Τρ. Ευαγγελίδης θεωρεί ότι την εποχή αυτή, δηλ. το 1767, ιδρύθηκε η Σχολή, ό.π.

4. Βλ. Νικόλαος Γεωργιάδης, Θεσσαλία, Αθήνα 1880, σ. 261.

Από τους πρώτους μαθητές της Σχολής ο Ραφανιώτης *Βασίλειος*, που υπήρξε ένας από τους καλύτερους μαθητές του *Ευγένιου Βούλγαρη* στην Αθωνιάδα Σχολή (1753 - 1758). Άλλα γνωστά ονόματα, που λάμπρυναν με την παρουσία τους το εκπαιδευτήριο αυτό του Κάτω Ολύμπου, ήταν ο *Γιωργάκης Ιωάννου* (1779 - 1789), ο Ραφανιώτης *Ιωάννης Οικονόμου - Λογιότατος* (1779 - 1804), που είναι διαφορετικό πρόσωπο από τον Ιωάννη Οικονόμο το Λαρισαίο,⁵ Ο *Ιωνάς Σπαρμιώτης* (1790), ο δυτικομακεδόνας *Αργ. Παπαρίζος*, που βοήθησε στην ανοικοδόμηση και αναδιοργάνωση της Σχολής και δίδαξε περίπου εφτά χρόνια στη Ραφάνη (1789 - 1793, 1801 - 1803).⁶ Από το 1800 περίπου ως το 1806 δίδαξε ο *Στέφ. Σταμκίδης*, ενώ ως διάδοχός του αναφέρεται ο Ραφανιώτης ιατροφιλόσοφος *Μιχαήλ Γοβδελάς*, αδελφός του Δημητρίου Γοβδελά. Στη χορεία των δασκάλων πριν από την επανάσταση του 1821 συγκαταλέγονται ο *Δημήτριος Φίτσος*, ο *Χριστόφορος Ιωάννου* ή *Κλωνάρης* από το Ζαγόρι της Ηπείρου, ο Ραφανιώτης *Παπα - Γεννάδιος* (1804 - 1807), ο Αθαν. Παπαγεωργίου (1815) και ο επίσης Ραφανιώτης *Παπα - Γεώργιος*⁷ με το ντόπιο *νεομάρτυρα Γεώργιο* (1818).⁸

Μετά την επανάσταση του 1821 η Σχολή παρέμεινε κλειστή. Η λειτουργία της ακόμη και μετά το 1830, όταν, επιτέλους, ελευθερώθηκε από τους Τούρκους το νότιο τμήμα της χώρας μας, δε θύμιζε πια τα πρωτινά της τα μεγαλεία. Η ευχή του Αμπελακιώτη Ι. Λεονάρδου στη Χωρογραφία του το 1836, να ομονοήσουν οι Ραφανιώτες και, ξεχνώντας τα βίαια επεισόδια που έλαβαν χώρα μεταξύ των κατοίκων και των παλικαριών του Καπετάν - Δήμου Ζαχίλα, να πεισθούν στις καλές νουθεσίες του δάσκαλου στο Ελληνικό Σχολείο της Ραφάνης και συνάμα ιερέα *Ζήση Καραζήση*, ώστε να ξαναζήσει το μέρος αυτό το χρυσό αιώνα, φαίνεται ό-

5. Βλ. Κωστας Β. Σπανός, *Το κατάστιχο του Αγ. Αθανασίου της Ραφάνης, 1778 - 1889*. Ανάτυπο από το περιοδ. «Θεσσαλικό Ημερολόγιο», τ. Β-Γ (1981-82), Λάρισα 1982, σ. 78.

6. Βλ. Γρηγόρης Παν. Βέλκος, *Αργύριος Παπαρίζος (1764 - 1851). Ο μεγάλος Σελιτσιώτης Δάσκαλος του Γένους*. Αθήνα 1983, σ. 24-25, 41-45, 51. Πρβλ. και Βασίλης Παρίσης, *Η Σχολή της Ραφάνης (1750 - 1833)*, Θεσσαλικό Ημερολόγιο, τ. Ε', Λάρισα 1983, σ. 81-85.

7. Βλ. Β. Παρίσης, ό.π. σ. 82-83.

8. Βλ. Ιγν. Μαδενλίδης, *Ο νεομ. Άγιος Γεώργιος, ο εκ Ραφάνης*, Αθήνα 1976, σ. 12.

τι δεν εισακούσθηκε.⁹ Αν δεχθούμε τα γραφόμενα από το Γρηγόριο Κωνσταντά το 1838 ότι η Ραψάνη «προ ολίγων τινών ετών είχε περίπου επτακοσίους οικίας, σχολείον ελληνικόν, βιβλιοθήκην, εταιρείαν εμπορικήν, η οποία εμπορεύετο εις την Γερμανίαν με κόκκινα νήματα και άλλα προϊόντα της Τουρκίας, ως οι Αμπελακιώται· νυν δε έρημος σχεδόν και αφανής»,¹⁰ τότε εξηγείται εν μέρει το γεγονός και της εκπαιδευτικής παρακμής στη Ραψάνη. Ο Νικόλαος Μάγνης το 1860 αρέσκεται να επαναλάβει τις πληροφορίες του Λεονάρδου και η σχολική πραγματικότητα αποσιωπάται.¹¹ Πάντως, ο αριθμός των 3.500 κατοίκων της Ραψάνης το 1860, λίγο αργότερα (το 1871) δεν πρέπει να ανταποκρίνεται στα πράγματα, αφού ο αριθμός των μαθητών στα σχολεία της Ραψάνης, που μας δίνει η εφημερίδα των Αθηνών Νεολόγος¹² είναι περιορισμένος. Δηλαδή στα δυο αλληλοδιδασκτικά σχολεία (αρρένων και θηλέων) φοιτούσαν μόνο 50 και 40 παιδιά αντίστοιχα, ενώ στο Ελληνικό 30 περίπου μαθητές. Ακόμη και η μελέτη για τη Ραψάνη του εκπαιδευτικού Ραιφανιώτη Βασίλη Οικονομίδη στα Θεσσαλικά Χρονικά¹³ ελάχιστα διαφωτίζει την περίοδο πριν από την απελευθέρωση. Το σίγουρο είναι ότι λίγο πριν από την προσάρτηση της περιοχής στον κορμό της υπόλοιπης ελεύθερης Ελλάδας η Ραψάνη είχε το μισό πληθυσμό (περίπου 350 σπίτια)¹⁴ από αυτόν που είχε στις αρχές του 19ου αι. Ο αριθμός αυτός δικαιολογεί - θα λέγαμε - και τον περιορισμένο αριθμό των μαθητών.

9. Ιωάννης Αν. Λεονάρδος, *Νεωτάτη της Θεσσαλίας Χωρογραφία* (Έκδοση 2η, εισαγωγή, σχόλια, επιμέλεια: Κώστας Σπανός) Λάρισα, 1992, σ. 76.

10. Γιώργος Θωμάς, *η ανέκδοτη Χωρογραφία της ανατ. Θεσσαλίας από το Γρηγόριο Κωνσταντά. Ένα χειρόγραφο του 1838 - Βόλος 1991*, σ. 23.

11. Νικόλαος Ι. Μάγνης, *Περιήγησις ή Τοπογραφία της Θεσσαλίας και Θετταλικής Μαγνησίας και της μεν Θεσσαλίας εν επιτομή, της δε Μαγνησίας εν εκτάσει*. Αθήνα 1860, σ. 15.

12. Φ. 27 / 9-5-1871.

13. Βασίλειος Οικονομίδης, *η Ραψάνη*, Θεσσαλικά Χρονικά, έκτακτος έκδοσις, Αθήναι 1935, σ. 358-369.

14. Ν. Γεωργιάδης, *ό.π.* σ. 261.

Το Σχολαρχείο της Ραψάνης (1882 - 1929)

α. Περίοδος πρώτη (1882 - 1902). Γενικές πληροφορίες

Ο διαχωρισμός της Μέσης Εκπαίδευσης σε 2 κύκλους (Ελληνικό Σχολείο και γυμνάσιο) θεσμοθετήθηκε στην περίοδο της Αντιβασιλείας του Όθωνα (31 Δεκ. 1836 / 12 Ιαν. 1837) και διατηρήθηκε μέχρι το 1929, οπότε με τη μεταρρύθμιση του έτους αυτού, καταργήθηκαν τα ελληνικά σχολεία και ιδρύθηκαν εξατάξια δημοτικά σχολεία και εξατάξια γυμνάσια. Υστερα από έναν αιώνα σχεδόν το γνωστό σχήμα 4τάξια δημοτικό, 3τάξιο Ελληνικό και 4τάξιο γυμνάσιο, που στη σύλληψή του ανάγεται στο γαλλικό και βαυαρικό εκπαιδευτικό σύστημα, έπαψε να υπάρχει.

Αμέσως μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας από τους Τούρκους το 1881, το Ελληνικό κράτος επιλήφθηκε και των υποθέσεων που αφορούσαν την εκπαίδευση στις προσαρτηθείσες περιοχές. Προσάρμοσε τα σχολεία που λειτουργούσαν μέχρι τότε στις «νέες χώρες», δηλ. στο εκπαιδευτικό σύστημα της ελληνικής πολιτείας (της παλιάς Ελλάδας) και ίδρυσε καινούρια.¹⁵

Με ταυτάριθμη απόφαση¹⁶ του υπουργού των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδύσεως¹⁷ συστάθηκαν το Νοέμβριο του 1882 δημοτικά σχολεία αρρένων και θηλέων στους παρακάτω οικισμούς της επαρχίας Τυρνάβου: Τυρνάβου, Ραψάνης, Κρανιάς,¹⁸ Νεζερού και Πυργετού. Λίγες μέρες αργότερα¹⁹ ιδρύθηκαν τα μοναδικά Ελληνικά σχολεία στην επαρχία Τυρνάβου: στον Τύρναβο και στη Ραψάνη, επειδή ήταν και οι μοναδικοί οικισμοί την εποχή εκείνη (1882) που πληθυσμιακά θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν την ίδρυση και διατήρηση Ελληνικού Σχολείου

15. Β.Δ της 31/8/1881 «Περί εφαρμογής των διεπόντων την δημοσίαν εκπαίδευσιν νόμων και κανονισμών εν ταις προσαρτωμέναις επαρχίαις». Ε.τ.Κ. φ. 87, 26/9/1881.

16. 11945 / 5-11-1882, Ε.τ.Κ. Φ 159, 6 Νοεμ. 1882.

17. Έτσι ονομαζόταν τότε το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ).

18. Της Κρανιάς προβλεπόταν να λειτουργήσει μικτό, λόγω περιορισμένου αριθμού μαθητών.

19. Β.Δ / 8 Νοεμ. 1882, Ε.τ.Κ. φ. 164 / 12 Νοεμ. 1882.

στην επαρχία Τυρνάβου.²⁰ Όπως είναι φυσικό, η λειτουργία των Ε.Σ²¹ προβλεπόταν να γίνει το σχολ. έτος 1882-83 μόνο με την Α' τάξη. Το Ε.Σ του Τυρνάβου μέχρι το 1929 συνέχισε συμπληρωμένο με τις 3 τάξεις του, τα αμέσως προσεχή σχολικά έτη, ενώ της Ραψάνης, με το αιτιολογικό του μειωμένου αριθμού των μαθητών του διέκοψε, περίπου επί μια πενταετία, (1893 - 1898), τη λειτουργία του. Από το σχ. έτος 1898 - 1899 συνεχίσθηκε απρόσκοπτα η λειτουργία του μέχρι τη μεταρρύθμιση του 1929. Οι πληροφορίες για το Ε.Σ της Ραψάνης στα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του είναι ελάχιστες και έμμεσες, επειδή δεν διασώθηκε, απ' ό,τι γνωρίζω, το αρχείο του της πρώτης αυτής περιόδου. Ο Ραφτανιώτης Ελληνοδιδάσκαλος Ιω. Α. Δουμακής, σύμφωνα με την εφημερίδα της Λάρισας Σάλπιγξ (αρ. φ. 41 / 10-7-1890), που θήτευσε επιτυχώς στο σχολαρχείο της Λάρισας τα δυο προηγούμενα χρόνια, είναι αυτός που διηύθυνε το σχ. έτος 1889 - 1890 το Ε.Σ της γενέτειράς του και η παρουσία του θα σφραγίσει το Ε.Σ και σ' όλη τη διάρκεια της δεύτερης περιόδου (1899 - 1929). Η τοπική κοινωνία²² ήταν δυσαρεστημένη όχι μόνο με το κλείσιμο του Ε.Σ αλλά και με την εν γένει λειτουργία και των δυο δημοτι-

20. Από τους 34 οικισμούς της επαρχίας Τυρνάβου ο Τύρναβος με την απογραφή του 1881 αριθμούσε 4.337 κατοίκους συνολικά (άρρ. 2148, θήλ. 2.189), η Ραψάνη 1.920 (άρρ. 1065, θήλ. 855), ενώ ο Νεζερός (Καλλιπεύκη), στην τρίτη θέση πληθυσμιακά, είχε 1414 κατοίκους. Βλ. Υπουργείον Εσωτερικών [Τμήμα Δημόσιας Οικονομίας και Στατιστικής]. Πίνακες των επαρχιών Ηπείρου και Θεσσαλίας κατά την απογραφήν του 1881, Αθήνα 1884, σ. 15-16, πίν. 4.

21. Στο εξής η αναφορά στα Ελληνικά σχολεία θα γίνεται με τα αρχικά Ε.Σ.

22. Κατεχοχὴν μέσο έκφρασης δημοσία των κατοίκων αποτελούσε ο λαρισσαϊκός τύπος της εποχής εκείνης: ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ, ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ, ΣΑΛΠΙΓΞ, ΟΛΥΜΠΟΣ κ.ά. Αξιοσημείωτο είναι ότι η Λάρισα αναλογικά με τον πληθυσμό της είχε τις περισσότερες εφημερίδες σε ολόκληρη τη Θεσσαλία. Έτσι λ.χ. το 1893 είχε 6 εφημερίδες (βλ. Ο τύπος εν Ελλάδι (1893) Πανελλήνιος Σύντροφος, έτ. 4ο (1892) σ. 350-351) και το 1900 5 εφημερίδες στο νομό Λάρισας. Αντιστοιχούσε 1 εφημερίδα σε 17.300 κατοίκους, ενώ στους υπόλοιπους νομούς της Θεσσαλίας είχαμε το ίδιο έτος τις εξής αναλογίες: Ν. Καρδίτσας 1 εφημ. σε 80.766 κατοίκους, Ν. Μαγνησίας 1 εφημ. σε 22.957 κατ. και Ν. Τρικάλων 1 εφημ. σε 96.007 κατ. (βλ. Δελτίον της Εθνικής Αγωγής, έτ. Γ', αρ. 9, Αθήνα 1 Μαΐου 1900, σ. 2. Τα στοιχεία δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό από την απογραφή του τμήματος Δημοσίας Οικονομίας του Υπουργείου Εσωτερικών, που διενεργήθηκε την 1 Ιαν. 1900).

κών σχολείων.²³ Αυτό το κλίμα της γενικότερης παρακμής της Ραψάνης στο τέλος του 19ου αι. υπήρξε απόρροια της συνεχιζόμενης βιοτεχνικής κάμψης, των συνεχών μεθοριακών επεισοδίων με τους Τούρκους αλλά και των ληστρικών επιδρομών.²⁴ Αυτό που άκουσε η συνεργάτισσα του Αθηναϊκού περιοδικού «Εστία»²⁵ σε κάποια περιηγητική της επίσκεψη στη Ραψάνη το 1892, ότι κάποιος Ραψανιώτης, που ταξίδευσε στην Κων/λη, έγραψε προς την πατρίδα του «Από μικράς Κωνσταντινουπόλεως διά χωρίον Λάρισαν εις μεγάλην Ραψανόπολιν», δεν είναι παρά ο απόηχος μιας περηφάνειας για τα περασμένα μεγαλεία του τόπου. Αυτή

23. Από τον ανταποκριτή της εφημ. «Σάλπιγξ» της Λάρισας (αρ. φ. 82 / 25-4-1891) πληροφορούμαστε ότι οι δάσκαλοι Δημ. Αγορασιτίδης και Γεώρ. Οικονομίδης ασχολούνται με αλλότρια θέματα («Ο πρώτος μετερχόμενος την τοκογλυφία δανείζει με επιτόκιο 30% και ο δεύτερος δαπανά το χρόνο του στην καλλιέργεια των κτημάτων του, ενώ φέρονται αντιπαιδαγωγικά προς τους μαθητές τους). Το 1893 με επιστολή του στην εφημ. «Όλυμπος» της Λάρισας (αρ. φ. 36 / 3-10-93) ανώνυμος Ραψανιώτης κατηγορεί με σκληρές εκφράσεις τον διευθυντή του δημ. σχ. αρρένων της Ραψάνης Παισαυτιά Χατζη - Μέμο για παραμέληση καθήκοντος. Το επόμενο έτος (1894) η εφημ. «Σάλπιγξ», (αρ. φ. 245 / 24-7-1894) μας πληροφορεί ότι οι μαθητές των τελευταίων τάξεων του δημ. σχ., αν και μεγάλης ηλικίας, 13 και 14 ετών, δε μπορούν να διαβάσουν και να λογαριάσουν, αφού ο υπερογκοκοντούτης δάσκαλος Δ. Θηβαίος, ο επονομαζόμενος Όλυμπος, όχι μόνο δε μπορεί να εργασθεί αλλά και χρειάζεται βοήθεια απλά και μόνο να μεταβεί στο σχολείο. Με την ευκαιρία ο ανταποκριτής της εφημ. από τη Ραψάνη αναπολεί τις μεγάλες στιγμές της Ραψανιώτικης Σχολής (που έκλεισε προ διετίας) αναφέροντας μάλιστα ως δασκάλους το Διονύσιο Πλαταμώνος, τον Ιγνάτιο Σκαλιώρα, το Μιχ. και Παν. Γοβδελά και τον Περραιβό «εκ των πέριξ»!

24. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη σύλληψη από το ληστή Γκούτα του γιου του Βασ. Κατσούρη που διατηρούσε Παντοπωλείο στη Ραψάνη (εφημ. Λάρισας «Σάλπιγξ», αρ. φ. 494 / 10-10-1899) και το επεισόδιο με το δεκανέα Σκούφο του 7ου Ευζωνικού Τάγματος, που έδρευε στη Ραψάνη. Ο Σκούφος, προκειμένου ν' αποφύγει την τιμωρία, επειδή «απεπειράθη να εκτελέση βδελυρόν έγκλημα» κατά άλλου ευζώνου, λιποτάκτησε στην τουρκική πλευρά και παραδόθηκε στις τουρκικές αρχές της Καρυάς («Σάλπιγξ», αρ. φ. 498 / 7-11-1899).

25. Το περιοδικό «Εστία» (Ιούλ. - Δεκ. 1892, σ. 268-270) σ' ένα δημοσίευσμά της με τον τίτλο: *Η Ραψάνη. Οδοιπορικά εντυπώσεις*, υπό τύπον επιστολής και με την υπογραφή: Αμαλία [πρόκειται για την Παπασταύρου], δίνει αρκετές πληροφορίες για την περιοχή της Ραψάνης.

Το σχολαρχείο της Ραφάνης, στην οικία Γεωργίου Χρυσικού (Χρυσοχόου).
Σήμερα ανήκει στους κληρονόμους του Γ. Χρυσικού.

Ο Ραφανιώτης σχολάρχης Ιω. Α.
Δούμακης.

όμως η περηφάνεια, μολοντί ο ατυχής πόλεμος του 1897 δημιούργησε δυσμενέστερους όρους για τις παραμεθόριες περιοχές,²⁶ αποτέλεσε τη δύναμη, για να μπουν πάλι σε κίνηση τα γρανάζια του αρμόδιου υπουργείου και να επαναλειτουργήσει το Ε.Σ της Ραψάνης.

β' Περίοδος δεύτερη (1902 - 1929)

Η έρευνά μας και τα στοιχεία που ανακοινώνονται εδώ στηρίζονται στο ανέκδοτο αρχειακό υλικό του Ε.Σ της Ραψάνης που απόκειται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους του Ν. Μαγνησίας, στο Βόλο.²⁷ Το υλικό είναι περιορισμένο, αφού δε διασώθηκαν παρά μόνο το βιβλίο του «Γενικού Ελέγχου Αποτελεσμάτων Ενιαυσίων Εξετάσεων» των σχολ. ετών 1902-03 ως το 1929-30, συμπεριλαμβάνει δηλαδή και τις δυο ημι - γυμνασιακές τάξεις του σχολ. έτους 1929-30, και το βιβλίο «Πιστοποιητικόν Σπουδών» της αυτής περίπου περιόδου (1904-05 ως 1928-29).

Τα στοιχεία του «Γενικού Ελέγχου» που δίνονται είναι το ονοματεπώνυμο του μαθητή, ο τόπος γέννησής του, η ηλικία κατά το χρόνο της εγγραφής του, η διαγωγή, το επάγγελμα των γονέων (που είναι μόνο του πατέρα), το σύνολο των απουσιών, τα μαθήματα και ο βαθμός του μαθητή, το αποτέλεσμα της φοίτησής του αλλά και της επίδοσης, μαζί με τις οποιοσδήποτε μεταβολές στη μαθητική του κατάσταση.

26. Και τυπικά και ουσιαστικά στην πρώτη περίοδο (1882 - 1893) το Ελληνικό σχολείο της Ραψάνης, όπως ήδη αναφέρθηκε, δε λειτούργησε πλήρως. Η σύσταση και δεύτερης τάξης έγινε 8 χρόνια μετά την ίδρυση του Ε.Σ., με το Β.Δ της 4ης Αυγ. 1890, Ε.τ.Κ. 193 / 5-8-1890. Όμως, το 1893 (με το Β.Δ. της 23ης Ιουν. 1893, Ε.τ.Κ. 119 / 25-6-1893) καταργήθηκε το Ε.Σ. της Ραψάνης, μαζί με πολλά άλλα της χώρας. Επανασυστάθηκε στις αρχές του 1897 (με το Β.Δ. της 20ης Ιαν. 1897, Ε.τ.Κ., 8 / 23-1-1897 Β'), αλλά λόγω του ελληνοτουρκικού πολέμου του 1897 δε λειτούργησε μέχρι το σχ. έτος 1897/98. Από το σχ. έτος 1898/99 λειτούργησε με την πρώτη τάξη και την επόμενη με τη δεύτερη, ενώ η τρίτη θα προστεθεί αργότερα (σχ. έτος 1903/04).

27. Γ.Α.Κ. Ν. Μαγνησίας, (ΑΒΕ 167, ΑΕΕ: ΕΚΠ/35). Ευχαριστώ και από τη θέση αυτή την Προϊσταμένη των Γ.Α.Κ. Ν. Μαγνησίας κ. Αννίτα Ν. Πρασσά που μου επέτρεψε τη φωτοτύπηση και μελέτη του Γενικού Ελέγχου του Ε.Σ. της Ραψάνης (1902 - 1930).

1. Ο αριθμός των μαθητών και οι διδάξαντες
(βλ. πίν. 1)

Στο σχολαρχείο της Ραψάνης την περίοδο 1902-03 ως το 1928-29 έκαναν εγγραφή 1691 μαθητές και το σχολ. έτος 1929-30 στο ημιγυμνάσιο 35 μαθητές. Έχουμε μέσο όρο (Μ.Ο.) φοίτησης ανά σχολ. έτος 62 περίπου μαθητές. Αριθμός αρκετά ικανοποιητικός για τα πληθυσμιακά δεδομένα της Ραψάνης και των πλησιόχωρων οικισμών που τροφοδοτούσαν με μαθητικό πληθυσμό το εκπαιδευτήριο που εξετάζουμε. Το σχολ. έτος 1921-22 υπήρξε το πιο «εύφορο», αφού τότε έχουμε εγγεγραμμένους τους περισσότερους μαθητές (94) και στις τρεις τάξεις, ενώ το 1910-11 έχουμε τους λιγότερους (35).

Όσον αφορά δε το διδακτικό προσωπικό²⁸ αυτής της περιόδου, και με βάση πάντοτε των υπογραφών του στο «Γενικό Έλεγχο», συμπεραίνουμε ότι δεν υπήρξε πάντοτε πλήρες και η παρουσία του κάλυπτε συνήθως τα θρησκευτικά, τα φιλολογικά και τα φυσικομαθηματικά μαθήματα. Ο Ραψανιώτης Ελληνοδιδάσκαλος Ιωάννης Α. Δουμακίης, που υπηρέτησε ήδη στο Ε.Σ της γενέτειράς του από το 19ο αιώνα, υπήρξε και ο μακροβιότερος διευθυντής του, από το 1917 μέχρι το τέλος. Άλλοι σχολάρχες υπήρξαν οι: Ι. Γιακουμής, Χ. Παπακωνσταντίνου, Λ. Βρετάκος, Μ. Ανδρούτσος, Π. Παπάζογλου, Α. Κασσιδάκης, Δ. Κούρνιας και Π. Πετραδάκης. Δίδαξαν επίσης οι: Α. Μπατάκης, Κ. Δασκαλάκης, Ι. Ζαφειρίου και ο επίσης Ραψανιώτης Δ. Αγορασιτίδης.²⁹

Το σχολείο λειτούργησε με ένα τμήμα ανά τάξη, το διδακτήριό του μισθωνόταν από ιδιώτη³⁰ και τα έξοδα της λειτουργίας του καλυπτόταν α-

28. Βλ. πίνακα 1ο.

29. Επειδή το υλικό του σχολικού αρχείου του Ε.Σ. της Ραψάνης δεν διασώζεται πλήρως, όπως ήδη αναφέρθηκε, ενδεχομένως και τα στοιχεία στο διδακτικό προσωπικό να είναι ελλιπή.

30. Κατά το σχ. έτος 1907-08 το ετήσιο ενοίκιο ανερχόταν σε 480 δρχ., η ετήσια δαπάνη για τους 3 δασκάλους 6.672 δρχ., για τον υπηρέτη, δηλ. τον επιστάτη, όπως αποκαλείται σήμερα, 360 δρχ. το χρόνο. Βλ. *Επετηρίς του Υπουργείου των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπ/σεως. Σχ. έτος 1907-08*, σ. 96-97. Το ίδιο σχ. έτος το 3τάξιο (δηλ. 3θέσιο, όπως θα λέγαμε σήμερα) δημοτικό σχολείο των αρρένων στεγαζόταν κι αυτό σε 1-

πό το κράτος, όπως συνέβαινε σχεδόν με όλα τα σχολεία της Μέσης Εκπαίδευσης που ήταν δημόσια. Επειδή τα συγκρίσιμα στοιχεία στο χώρο της εκπαίδευσης είναι λιγοστά και σποραδικά πριν από το 1927, μπορούμε να υποθέσουμε ότι το Ε.Σ της Ραψάνης, με βάση π.χ. τα στατιστικά στοιχεία του σχολ. έτους 1908-09, σε σύνολο εννιά, κατείχε, ως προς τον αριθμό των μαθητών την έκτη θέση³¹ στο σημερινό Ν. Λάρισας, χωρίς την επαρχία Ελασσόνας.

Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε πως μολονότι η πληθυσμιακή κατάσταση της Ραψάνης παραμένει σχεδόν στάσιμη στην υπό εξέταση περίοδο³² ο αριθμός των μαθητών στο Ε.Σ παραμένει, ιδιαίτερα μετά το 1917, υψηλός.

2. Η φοίτηση των μαθητών

(Βλ. πίν. 2)

Η καταγραφή και η ανάλυση των στοιχείων για όλες τις περιπτώσεις

διωτικό κτίριο και είχε συνολικά 128 μαθητές φοιτώντες σε σύνολο εγγραφέντων 143, ενώ το θηλέων με 2 δασκάλες είχε 48 φοιτώσες μαθήτριες σε σύνολο 56 που αρχικά έκαναν εγγραφή. (ό.π. σ. 534-535). Στα στατιστικά της εκπ/σης του σχ. έτους 1910-11 το σχολαρχείο της Ραψάνης, που συνεχίζει να στεγάζεται στο ιδιόκτητο κτίριο, πλήρωνε 490 δρχ. ετησίως. Βλ. Υπουργείον των Εκκλησιαστικών και της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως. *Στατιστική της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως 1910-1911*, Αθήνα 1912 σ. 765. Πάντως η ποσοστιαία αναλογία των φοιτώντων μαθητών στα 2 Ε.Σ της επαρχίας Τυρνάβου ως προς τους κατοίκους είναι των μεν αγοριών 0,50%, των δε κοριτσιών 0,10% περίπου.

31. Αγιάς, Αμπελακίων, Λάρισας Α΄ και Β΄, Μ. Κεσερλί (Συκουρίου), Νεμπεγλέρ (Νίκαιας), Ραψάνης, Τυρνάβου, Φαρσάλων. Βλ. *Παιδαγωγικόν Δελτίον*. Αθήνα 1909 σ. 250 (Στατιστική Εκπαιδεύσεως).

32. Η Ραψάνη μετά την απελευθέρωση (1881) καταγράφεται με 1920 κατοίκους (άρρενες 1065, θήλεις 855), η Κρανιά με 641 (334 και 307 αντίστοιχα) και ο Πυργετός με 938 (519 και 419). Από τους παραπάνω 3 οικισμούς, που κυρίως έστελναν μαθητές στο Ε.Σ., στο τέλος αυτής της περιόδου, με τα απογραφικά στοιχεία του 1928, μόνο ο Πυργετός είχε σημαντική αύξηση του πληθυσμού του. Έφτασε στους 1941 κατοίκους, δηλ. υπερδιπλασίασε τον αριθμό των κατοίκων σε μια πεντηκονταετία. Στη Ραψάνη, με 2.300 κατοίκους το 1928, και της Κρανιάς με 802, η αύξηση στο διάστημα τώσων χρόνων είναι ανεπαίσθητη. (Για περισσότερα ο ενδιαφερόμενος μπορεί να ανατρέξει στις επίσημες στατιστικές του Ελληνικού Κράτους των ετών: 1881, 1889, 1896, 1907, 1920 και 1928).

αφορούν στο εξής τα σχολ. έτη από το 1902-03 ως το 1926-27, διότι λογικά η φοίτηση των μαθητών του τελευταίου υπό εξέταση σχολ. έτους (1926-27) τελείωσε με την κατάργηση του Ε.Σ, δηλαδή το 1928-29, εκτός των εξαιρέσεων εκείνων που, λόγω απώλειας σχολ. έτους, συνέχισαν και στο ημιγυμνάσιο.

Στα 25 αυτά σχολ. έτη έκαναν την εγγραφή τους στην Α' τάξη του σχολαρχείου συνολικά 693 μαθητές. Από αυτούς οι 626 για πρώτη φορά, ένα ποσοστό περίπου 90%, ενώ το υπόλοιπο 10%, λόγω απόρριψης στην Α', επανεγγραφή ή διέκοψε. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονισθεί ό-τι, για να έχουν τα στοιχεία πιστότερη απόδοση της πραγματικότητας, παρακολουθήσαμε, με την ατομική καρτέλα που έγινε για κάθε μαθητή, αυτούς που έκαναν για πρώτη φορά την εγγραφή τους στην Α' τάξη. Οι αριθμοί που δίνονται εδώ, για λόγους οικονομίας, χρόνου και χώρου, αφορούν κάθε φορά το σύνολο των 25 σχολ. ετών, ενώ οι λεπτομερείς, οι οποίοι αφορούν κάθε σχολ. έτος, εμφανίζονται στους πίνακες.

Έτσι, παρακολουθώντας την εξέλιξη στη φοίτηση των μαθητών, διαπιστώνουμε ότι προήχθησαν στη Β' τάξη κανονικά, δηλαδή χωρίς απώ-λεια σχολ. έτους, 385 (61,5%), ενώ με καθυστέρηση ενός ή δύο σχολ. ε-τών 34 (5,5%). Το υπόλοιπο ποσοστό (33%), που αντιστοιχεί σε 207 μα-θητές, είτε διέκοψε είτε μετεγγραφή. Στην Γ' τάξη προβιβάσθηκαν χωρίς καθυστέρηση 218 (35% από τους εγγραφέντες για πρώτη φορά στην Α' τάξη) και 63 (10%) με καθυστέρηση ενός ή δύο ετών, ενώ το 55%, δηλα-δή 345 από τους 626 δεν έκαναν εγγραφή στην τάξη αυτή του Ε.Σ. Το ποσοστό διαρροής είναι αρκετά υψηλό, αν έχουμε υπόψη ότι πάνω από το 75% των μαθητών κατοικούσαν μόνιμα στη Ραψάνη, όπου ήταν και η έδρα του σχολείου.³³ Τελικά, οι 189 (30,2%), χωρίς καθυστέρηση, τελείω-σαν το σχολαρχείο, ενώ 66 μαθητές (10,5%) με απώλεια έτους ή ετών.

3. Η φοίτηση σε σχέση με το φύλο

(βλ. πίν. 3,4)

Από τους 626 πρωτοεγγραφέντες στην Α' τάξη του Ε.Σ. Ραψάνης τα

33. βλ. πίνακα 5ο.

548 ήταν αγόρια (88%) και 78 κορίτσια (12%).³⁴ Ολοκλήρωσαν τη φοίτηση 225 αγόρια (88%) και 30 κορίτσια (12%).³⁵ Παρατηρούμε δηλαδή ότι το ποσοστό μεταξύ αγοριών και κοριτσιών διατηρείται αναλογικά μέχρι και την απόλυση το ίδιο. Οι πρώτες μαθήτριες³⁶ στο σχολαρχείο έκαναν την εγγραφή τους το σχολ. έτος 1907-08 και οι περισσότερες το 1926-27, 12 μαθήτριες σε σύνολο 36 (36%).

34. Για την εκπαίδευση των κοριτσιών ειδικότερα σημαντικό είναι το έργο της Σιδ. Ζιώγου Καραστεργίου, *Η Μέση Εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830 - 1893)*, Αθήνα 1986.

35. Είναι γεγονός, όπως γράφει και ο Κ. Τσουκαλάς στο έργο του, *Εξάρτηση και αναπαραγωγή. Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830 - 1922)*, έκδ. Θεμέλιο, Αθήνα 1987, σ. 425, η δευτεροβάθμια εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από πολύ υψηλό ποσοστό αγοριών. «Το συνολικό ποσοστό των κοριτσιών στα δευτεροβάθμια ιδρύματα είναι 4,04% και σε καμιά επαρχία [της Ελλάδας] δε βρίσκουμε ποσοστό κοριτσιών να ξεπερνάει το 9% του συνόλου των μαθητών». Σημειώνεται όμως ότι τα στοιχεία αυτά αφορούσαν την περίοδο εκείνη (μέχρι το 1922) το σύνολο των μαθητών που φοιτούσαν και στις 2 βαθμίδες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Εξάλλου η αναλογία, που μας δίνει ο Τσουκαλάς για τους μαθητές του σχολ. έτους 1910-11, 1:5,5, δηλαδή 1 μαθητής του Ε.Σ. αναλογούσε σε 5,5 μαθητές του δημοτικού, δεν είναι τόσο κοντά στην αναλογία της Ραψάνης για το σχολ. έτος 1907-08, όπου η αναλογία για τ' αγόρια είναι 1:3 και για τα κορίτσια 1:2,5. Έχουμε στη Ραψάνη το σχολ. αυτό έτος σύνολο μαθητών 138, ο αριθμός αυτός διαιρούμενος διά 4 (ενν. τάξεις) δίνει Μ.Ο. 37, και σύνολο μαθητριών 41, διαιρούμενος διά 4 = 10,2. (βλ. Υ.Ε.Δ.Ε., *Επετηρίς...* ό.π. σ. 530-31, 534-35). Οι μαθητές του Ε.Σ της Ραψάνης το ίδιο σχολ. έτος στην Α' τάξη ήταν 9 αγόρια (αναλογία 1:3) και κορίτσια 4 (1:2,5) (βλ. Υ.Ε.Δ.Ε., *Επετηρίς*, ό.π. σ. 96-97).

Χωρίς να παραγνωρίζουμε, όπως και ο Τσουκαλάς, το στοιχείο της αυθαιρεσίας σε τέτοιες περιπτώσεις, αλλά και της σύμπτωσης χρονικά, θεωρούμε ότι το ποσοστό των μαθητών και των 2 φύλων που φοιτούσαν στο Ε.Σ. από τη Ραψάνη ήταν αρκετά υψηλό, σχεδόν διπλάσιο από το μέσο όρο της Ελλάδας. Από τα περίχωρα όμως ήταν ο Μ.Ο. πολύ χαμηλότερος.

36. Οι δυσκολίες των κοριτσιών για την πρόσβασή τους στη Μέση Εκπαίδευση ήταν πολλές. Μια από αυτές ήταν και η προκατάληψη για τη συνεκπαίδευση. (βλ. σχετ. *Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε*. Επιμέλεια Α. Δημαράς, Αθήνα 1988, έκδ. Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, σ. λγ' και τεκμ. 33 σ. 123-24. Χ.Γ. Χαρίτος, *Το Παρθενοναγωγείο του Βόλου*, Αθήνα 1989, τ. Β' σ. 26-27). Για την ιστορία της εκπαίδευσης της Ραψάνης παραθέτουμε τα ονόματα των πρώτων μαθητριών του Ε.Σ. της Ραψάνης του σχολ. έτους 1907-08. Αγοραστήδου Ελένη, επάγγ. πατέρα: συνταξιούχος, Βαγενά Αικατερίνη, επαγγ. πατέρα: ράπτρας, Δαλαμάγκα Βασιλική, επάγγ. πατέρα: κτηματίας, Καραγιάννη Αγγελική, επάγγ. πατέρα: καφεπώλης.

Η επαγγελματική κατάσταση των πατέρων κατά την εγγραφή των μαθητριών στην Α' τάξη δείχνει (πίνακας 4) ότι η πλειοψηφία αυτών, 27, (34,5%) είχαν γονείς αγρότες ή εργάτες και η μειοψηφία, 3, (4%) γονείς με ανώτερο εισόδημα (συμβολαιογράφος, γιατρός, φαρμακοποιός). Η εικόνα όμως αυτή αλλάζει μέχρι την απόλυση των μαθητριών, αφού στην ανώτερη εισοδηματική τάξη η φοίτηση των κοριτσιών διασφαλίζεται απρόσκοπτα και το σύνολο (100%), όπως φαίνεται από τον πίνακα, απολύθηκαν. Απεναντίας, ο μέσος όρος (%) των μαθητριών που απολύθηκαν, και οι γονείς τους ανήκαν στις άλλες επαγγελματικές κατηγορίες, δεν υπερβαίνει το 40%.³⁷

4. Η φοίτηση σε σχέση με τον τόπο γέννησης των μαθητών (βλ. πίν. 5)

Ο τόπος γέννησης των μαθητών του σχολαρχείου Ραψάνης, κατά την εγγραφή τους στην Α' τάξη ήταν: Ραψάνη: 486 (77,5%), Κρασιά: 53 (8,5%), Πυργετός: 45 (7%),³⁸ Δερελί (σημ. Γόννοι): 9 (1,5%). Ένας μικρότερος αριθμός προερχόταν από άλλους γειτονικούς οικισμούς (Τσάγεζι, δηλ. το σημ. Στόμιο, Λασποχώρι, το σημ. Ομόλιο, Παλαιόπυργο, Αγ. Παντελεήμονα κ.ά.).

Από τα στοιχεία αυτά αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι από τους γειτονικούς οικισμούς της Ραψάνης (Κρασιά, Πυργετό, Παλαιόπυργο, Αιγάνη, Κουλούρα και Καλλιπεύκη), που συναποτελούσαν τότε το δήμο Ολύμπου, συγκριτικά με τα πληθυσμιακά τους δεδομένα είχαμε λίγους μαθητές στο Ε.Σ. της Ραψάνης. Ενώ η Ραψάνη με το 35% περίπου του συνολικού πληθυσμού του δήμου κάλυπτε το 78% των εγγραφέντων

37. Την πραγματικότητα αυτή επιβεβαιώνει και το παράδειγμα των μαθητριών της προηγούμενης σημείωσης. Καμιά από τις προηγούμενες μαθήτριες δεν τελείωσε το Ε.Σ. Ραψάνης και καμιά δεν είχε πατέρα που ανήκε στο ανώτερο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον του τόπου!

38. Κι όμως το σύνολο των μαθητών των δημοτικών σχολείων Κρασιάς και Πυργετού πλησίαζε αυτό της Ραψάνης. (βλ. Υ.Ε.Δ.Ε., *Επετηρίς...* ό.π. σ. 530-531). 165 έναντι 179 φοιτώντων το 1907-08 στη Ραψάνη.

μαθητών, οι υπόλοιποι οικισμοί έστειλαν στο σχολαρχείο μόνο 19% και το άλλο ποσοστό (3%) προερχόταν από διάφορα άλλα μέρη. Μολονότι στόχος αυτής της έρευνας δεν είναι η ενδεδειγμένη ανίχνευση των στοιχείων και η συναγωγή ασφαλών συμπερασμάτων με κοινωνιολογικές προεκτάσεις, μπορούμε να εξηγήσουμε τους παραπάνω αριθμούς βασισμένοι σε δυο κυρίως παράγοντες. Ο πρώτος είναι η έδρα του σχολείου και ο δεύτερος η γενικότερη εκπαιδευτική αλλά και πνευματική παράδοση της κωμόπολης αυτής του Κάτω Ολύμπου. Κάτι παρόμοιο συνέβαινε και με το Ε.Σ. των Αμπελακίων. Και στα Αμπελάκια, ενώ ελάχιστοι φοιτούσαν από άλλους οικισμούς, το σχολαρχείο αλλά και αργότερα το γυμνάσιο της ιστορικής αυτής κωμόπολης επιζούσε μέχρι πρόσφατα, παρόλο που ο πληθυσμός των κατοίκων της είχε μειωθεί σημαντικά.³⁹

5. Η φοίτηση σε σχέση με το επάγγελμα του πατέρα
(βλ. πίν. 6,7,8)

Συνολικά στο Ε.Σ. της Ραψάνης τα επαγγέλματα των πατέρων ήταν 39, όπως είναι καταγραμμένα στον πίνακα 6. Για την ευχερέστερη όμως παρακολούθηση της έρευνας όλα τα επαγγέλματα ομαδοποιήθηκαν σε 5 κατηγορίες. (0: ορφανοί και συνταξιούχοι, 1: αγρότες και εργάτες, 2: τεχνίτες, βιοτέχνες και έμποροι, 3: υπάλληλοι και στρατιωτικοί, 4: ανώτεροι εισοδηματίες, όπως π.χ. οι γιατροί και οι φαρμακοποιοί.⁴⁰

39. Οι μαθητές του σχολαρχείου των Αμπελακίων, λόγω της γεωγραφικής θέσης του χωριού, προέρχονταν κυρίως από τα ίδια τα Αμπελάκια. Ο μέσος όρος του πληθυσμού, σύμφωνα με τις επίσημες απογραφές του Κράτους (1881, 1889, 1896, 1907, 1920, 1928) δεν ξεπερνούσε τα 1500 άτομα και το μαθητικό δυναμικό του Ε.Σ., που συντηρούνταν από την ίδρυσή του (1882) από τη δωρεά της διαθήκης του Μάνιαρη, ήταν περίπου και στις 3 τάξεις 30. (Σχολ. έτ. 1889 - 1890: 25. Πηγή: περιόδ. Βόλου «Προμηθεύς» έτ. Β (Ιαν. 1890), σ. 114. Σχ. έτος 1907-08 = 27. Πηγή: Υ.Ε.Δ.Ε., *Επετηρίς*, ό.π. σ. 96-97. Σχ. έτος 1908-09 = 31. Πηγή: Περιόδ. «Παιδαγωγικόν Δελτίον» Α', σ. 250).

40. Η «κοινωνική» κατηγοροποίηση δεν είναι ασφαλώς τόσο εύκολη, αφού λείπουν τα συγκεκριμένα μετρήσιμα στοιχεία. Κατά κανόνα αυτή προσαρμόζεται στα τοπικά και χρονικά δεδομένα μιας κοινωνίας. (Π.χ., ο Ι. Πυργιωτάκης, *Κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικές ανισότητες*, Αθήνα 1986, σ. 72-75, θεωρεί τις οικονομικές, τις πολιτιστικές και τις οικολογικές συνθήκες αυτές που δημιουργούν την κοινωνική διαφοροποίηση.

Από τους 626 πρωτοεγγραφέντες στην Α΄ τάξη μαθητές οι 67 (10,7%) ήταν ορφανοί ή είχαν πατέρα συνταξιούχο, 322 (51,5%) είχαν πατέρα αγρότη ή εργάτη, 146 (23,3%) είχαν πατέρα τεχνίτη, βιοτέχνη ή έμπορο, 73 (11,7%) είχαν υπάλληλο ή στρατιωτικό και 18 (2,9%) είχαν πατέρα τον οποίο με κάποια γενικότερη εκτίμηση το επάγγελμά του τον κατέτασσε στους οικονομικά και, γιατί όχι, κοινωνικά υψηλότερα κατοίκους της κωμόπολης.

Αν όμως η έλλειψη στοιχείων που αφορούν το σύνολο των κατοίκων, τουλάχιστον της Ραψάνης, μας περιορίζει τη δυνατότητα κοινωνιολογικής προσέγγισης του θέματος, εντούτοις η παρακολούθηση της φοίτησης των πρωτοεγγραφέντων μαθητών μέχρι την αποφοίτησή τους από το σχολαρχείο, σε σχέση πάντοτε με το επάγγελμα των πατέρων, μας επιτρέπει να συναγάγουμε ορισμένα συμπεράσματα. Έτσι από τους 255 συνολικά απολυθέντες μαθητές (40,7%) οι 25 (4%) ανήκαν στην πρώτη κατηγορία (ορφανοί, συνταξιούχοι), οι 126 (20%), στη δεύτερη (αγρότες, εργάτες), οι 55 (9%) στην τρίτη (τεχνίτες, βιοτέχνες, έμποροι), 38 (6%) στην τέταρτη (υπάλληλοι, στρατιωτικοί) και 11 (1,8%) στην πέμπτη (γιατροί, φαρμακοποιοί). Οι μισοί λοιπόν (20% σ' ένα ποσοστό 40,7% απολυθέντων) είχαν γονείς εργάτες ή αγρότες. Βέβαια, επειδή είναι γνωστός και τώρα ο αγροτικός χαρακτήρας της περιοχής, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι οι αγρότες και οι εργάτες ξεπερνούσαν το 50% που απασχολούνταν στην περιοχή.⁴¹

41. Η συνάρτηση της κοινωνικής καταγωγής με τη φοίτηση απασχόλησε πολλούς μελετητές τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Αμερική. Πλούσια βιβλιογραφία παραθέτει η Άννα Φραγκουδάκη στο έργο της: *Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης, Θεωρίες για την κοινωνική ανισότητα στο σχολείο*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1985, σ. 557-560. Οι εκπαιδευτικές ανισότητες ήταν και είναι πολύ πιο εμφανείς σε άλλες χώρες απ' ό,τι στην Ελλάδα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι και οι πίνακες που παραθέτει ο Η. Kaelble, «*Chancengleichheit und akademische Ausbildung in Deutschland 1910-1960*. [= *Ισότητα ευκαιριών και ακαδημαϊκή εκπαίδευση στη Γερμανία 1910-1960*] που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό: *Geschichte und Gesellschaft*, Göttingen, έτ. 1ο (1975) σ. 140, 142 και αφορούν δειγματολογικά τη φοίτηση στη Μέση Εκπαίδευση σε περιοχές της Γερμανίας. Οι πίνακες αυτοί (3,4) επιβεβαιώνουν με τον πιο σαφή τρόπο τις ανισότητες, που ήταν πολύ πιο μεγάλες από αυτές της Ελλάδας, όχι μόνο στην Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση αλλά και

6. Επίδοση των απολυθέντων μαθητών σε σχέση με το επάγγελμα του πατέρα (Βλ. πίν. 9)

Ενδιαφέρουσα, νομίζουμε, ότι θα ήταν η προσπάθεια για κοινωνιολογική προσέγγιση της έρευνας, αν παρακολουθήσουμε τη βαθμολογία που είχαν ως μέσο όρο και στις 3 τάξεις οι μαθητές που απολύθηκαν (255) από το σχολαρχείο της Ραφάνης σε σχέση πάντοτε με την επαγγελματική κατάσταση των γονέων. Όπως είναι γνωστό η κλίμακα βαθμολογίας ήταν τότε 1-10, με βασικό βαθμό προβιβασμού ή απόλυσης το 5. Οι 41 (16,5%) των απολυθέντων μαθητών έλαβαν βαθμό 5, οι 120 (47,5%) απολύθηκαν με 6, οι 65 (25%) με 7, οι 21 (8%) με 8 και μόνο 8 (3%) με 9. Με βαθμό απόλυσης 10 δε στάθηκε κανένας άξιος! Βλέπουμε λοιπόν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (πάνω από 60%) απολύθηκε με 5 και 6.

Όσον αφορά δε την επίδοση σε σχέση με το επάγγελμα του πατέρα οι στατιστικοί πίνακες που συντάξαμε δίνουν τα εξής στοιχεία: Έχοντας Μ.Ο στις 3 τάξεις, με 5 απολύθηκαν της πρώτης επαγγελματικής κατηγορίας (ορφανοί, συνταξιούχοι) 3 (8%), της δεύτερης (αγρότες, εργάτες) 21 (51%), της τρίτης (τεχνίτες, βιοτέχνες, έμποροι) 12 (29%), της τέταρτης (υπάλληλοι, στρατιωτικοί) 5 (12%) και της πέμπτης κανένας. Με βαθμό 6 απολύθηκαν της πρώτης 10 (8%), της δεύτερης 60 (50%), της τρίτης 31 (26%), της τέταρτης 14 (12%) και της πέμπτης 5 (4%). Με βαθμό 7 απολύθηκαν της πρώτης 8 (12,3%), της δεύτερης 27 (41,5%), της τρίτης 13 (20%), της τέταρτης 14 (21,5%), της πέμπτης, 3 (4,7%). Με βαθμό 8 της πρώτης κατηγορίας 5 (23,8%), της δεύτερης 11 (52,3%), της τρίτης 1 (4,8%), της τέταρτης 3 (14,3%) και της πέμπτης 1 (4,8). Με βαθμό 9 δεν αποφοίτησε κανένας της πρώτης κατηγορίας, της δεύτερης 3 (37,5%), της τρίτης κανένας, της τέταρτης 4 (50%) και της πέμπτης 1 (12,5%).

Η εξέταση των παραπάνω στοιχείων επιβεβαιώνει την άποψη των ειδικών επιστημόνων και μη ότι η επίδοση των μαθητών είναι ανάλογη με

στη μέση. Οι τελειόφοιτοι π.χ. των γερμανικών λυκείων που είχαν γονείς εργάτες - αγρότες στη 10ετία 1920-30 αποτελούσαν περίπου το 10% του συνολικού αριθμού των τελειοφοίτων.

το οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο του πατέρα. Έτσι και στη δική μας περίπτωση, η συντριπτική πλειοψηφία των αριστούχων (με βαθμό 9) προέρχονταν από τις δυο κατηγορίες (4η και 5η) όπου οι γονείς ανήκαν στους υπαλλήλους και ανώτερους εισοδηματίες. Μάλιστα, η διαφορά αυτή είναι τόσο μεγάλη (το 14% των δυο αυτών κατηγοριών να έχει αριστούχους μαθητές το 62,5%) ώστε να αποδεικνύονται περίτρανα οι ανισότητες των ευκαιριών όχι μόνο στη φοίτηση αλλά και στην επίδοση των μαθητών.⁴²

7. Η φοίτηση των μαθητών σε σχέση με την ηλικία (βλ. πίν. 10,11)

Η ηλικία των μαθητών κατά την εγγραφή τους αλλά και κατά την απόλυσή τους είναι μια ακόμη παράμετρος της έρευνάς μας για το Ε.Σ. Ραψάνης. Για να γίνει κατανοητή η αναφορά που κάνουμε στους αριθμούς, πρέπει να έχουμε υπόψη ότι η εγγραφή για πρώτη φορά στην πρώτη τάξη του δημοτικού σχολείου γινόταν στην ηλικία των έξι χρόνων⁴³ και στην πρώτη τάξη του Ε.Σ., εφόσον δε σημειώθηκε καθυστέρηση, στην ηλικία των δέκα ετών και στην πρώτη τάξη του γυμνασίου στα δεκατρία. Τυπικά δηλαδή και θεωρητικά κάποιος νέος πριν από το 1929 στα δεκαεφτά του χρόνια θα μπορούσε να ήταν φοιτητής στο Πανεπιστήμιο.

Εξετάζοντας τους πίνακες με τις ηλικίες των μαθητών κατά την εγγραφή τους στο Ε.Σ και κατά την απόλυσή τους διαπιστώνουμε ότι ένα ελάχιστο ποσοστό (0,8%) στο σύνολο των εγγραφέντων ήταν μαθητές ή-

42. Στο Θεσσαλικό χώρο έρευνα και μελέτη με παρόμοια στοχοθεσία είναι του Δ.Α. Σακκή, *Κοινωνικοοικονομική κατάσταση γονέων και σχολική επίδοση μαθητών στο Ελληνικό σχολείο Βελεστίνου (1897 - 1909)*. Πρακτικά συνεδρίου Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης «Φερρών - Βελεστίνου - Ρήγα», τ. 2ος, Μέρη Α' + Β', Αθήνα 1994 σ. 473-485.

43. Βλ. Β.Δ. της 11 Αυγούστου 1910, αριθ. 2 «Ουδείς και ουδεμία εγγράφεται κατά Σεπτέμβριον εν τη Κατωτάτη τάξει Κοινού ή πλήρους δημοτικού σχολείου, αν μη βεβαιωθή προσηκόντως ότι συνεπλήρωσεν ή μέλλει εντός του αμέσως προσεχούς Οκτωβρίου να συμπληρώση το έκτον έτος της ηλικίας».

δη με το ένατο έτος της ηλικίας τους στο σχολαρχείο, μόνο το 11% πρωτοφοίτησε στο Ε.Σ., όταν ήταν 10 ετών, δηλαδή στο αναμενόμενο προς εγγραφή έτος της ηλικίας, 26% στο εντέκατο έτος, 34,4% στο δωδέκατο, 18% στο δέκατο τρίτο έτος, 6,8% στο δέκατο τέταρτο, 2% στο δέκατο πέμπτο και 1% στο δέκατο έκτο έτος. Βλέπουμε δηλαδή μια κατάσταση στο θέμα αυτό που αφήνει περιθώρια διαφόρων ερμηνειών, εφόσον λείπουν τα στοιχεία των δημοτικών σχολείων από τα οποία προέρχονταν οι μαθητές του σχολαρχείου της Ραψάνης. Η απώλεια σχολικών ετών στο δημοτικό αλλά και κατά τις εισιτήριες εξετάσεις από το δημοτικό στο Ε.Σ. ασφαλώς είναι ο κυριότερος λόγος αυτής της καθυστέρησης. Πιστεύουμε όμως ότι δεν είναι ο μόνος, διότι υπήρχε καθυστέρηση εγγραφής και στην πρώτη τάξη του δημοτικού. Υπάρχουν όμως λόγοι που αφορούν το σύνολο των μαθητών ενός σχολικού έτους για καθυστερήσεις στη φοίτηση, όπως π.χ. όταν ο τόπος περνούσε κάποια ανώμαλη κατάσταση, λόγω πολέμων (1912-13 και 1919-20) αλλά και λόγοι που αφορούν μεμονωμένες περιπτώσεις, όπως συνέβη λ.χ. με την «πρόωρη» εγγραφή στο σχολαρχείο μαθητών των οποίων οι γονείς είχαν άμεση σχέση με το εκπαιδευτικό σύστημα.⁴⁴ Αυτές οι έντονες διαφοροποιήσεις ως προς την ηλικία κατά την εγγραφή στο σχολαρχείο που φθάνει και τα επτά έτη (βλ. σχ. έτος 1921-22) αυτόματα αναιρούν και τις προϋποθέσεις για ίσες ευκαιρίες στη φοίτηση.

Εξίσου ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα στοιχεία του πίνακα 11 όπου είναι κατεγγραμμένη η ηλικία των μαθητών στην τελευταία τάξη του Ε.Σ. Όπως ήδη αναφέρθηκε ένας μαθητής στα 13 του χρόνια φοιτούσε στην τελευταία τάξη, και, κατόπιν επιτυχών εισιτηρίων εξετάσεων, μπορούσε να εγγραφεί στο γυμνάσιο, που ήταν τότε τετρατάξιο. Στην ηλικία όμως της «αναμενόμενης εγγραφής» στο γυμνάσιο μόνο ένα μικρό ποσοστό

44. Συγκεκριμένα το σχολ. έτος 1918-19 σε ηλικία 9 ετών, που έκαναν εγγραφή στο Ε.Σ., ένας είναι γιος γιατρού (*Γεωργιάδης Γεώργιος*), ο άλλος γιος του σχολάρχη *Ιωάννη Δουμακή (Δουμακής Νικόλαος)* και ο τρίτος γιος ποιμένας, (*Ζιώγας Ιωάννης*), ο οποίος όμως δε φοίτησε. Το σχολ. έτος 1920-21, σε ηλικία 9 χρονών πρωτοφοίτησαν στο Ε.Σ. και δυο κορίτσια, η *Δουμακή Αριάδνη*, κόρη του σχολάρχη και η *Λαίτσα Ξανθίππη*, κόρη στρατιωτικού.

(περίπου 12%) των μαθητών έφτανε, ενώ η συντριπτική πλειοψηφία κατά την αποφοίτηση είχε την ηλικία των 14 ως 16 ετών. Είχαμε, όπως ήταν επόμενο, κι εδώ ακραίες περιπτώσεις. Δηλαδή «πρόωρης» εγγραφής στην τρίτη τάξη του Ε.Σ. στα 12 χρόνια⁴⁵ και 3 μαθητές σε αρκετά μεγάλη ηλικία (18 και 19 χρονών) αποφοίτησης.⁴⁶ Οι λόγοι είναι βέβαια εκείνοι που προαναφέρθηκαν για την εγγραφή των μαθητών στην πρώτη τάξη αλλά και μερικές εξαιρέσεις, έστω ελάχιστες, δε λείπουν, όπως π.χ. η διακοπή για ένα ή δυο έτη, λόγω οικογενειακών αναγκών και η επαναφοίτηση αργότερα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το Ε.Σ. της Ραψάνης από τότε που ιδρύθηκε (1882) μέχρι τότε που μετατράπηκε σε ημιγυμνάσιο (1929), με εξαίρεση το διάστημα 1893 - 1898, πρόσφερε σημαντικές υπηρεσίες στην εκπαιδευτική και γενικότερα πνευματική ανάπτυξη της περιοχής. Στόχος της μελέτης αυτής, όπως δηλώθηκε εξαρχής, δεν ήταν αυτές οι δραστηριότητες, για τις οποίες υπάρχει άγνωστο και ευρύ πεδίο έρευνας. Αντικείμενο της έρευνας, όπως ορίζεται από τον υπότιτλο του θέματος, ήταν βασικά η κοινωνιολογική θεώρηση του εκπαιδευτικού αυτού ιδρύματος, με τη μακρά του ιστορία στην περιοχή του Κάτω Ολύμπου.

Μελετώντας τους στατιστικούς πίνακες που συντάξαμε με βάση το «Γενικό Έλεγχο» καταλήξαμε στα παρακάτω κυρίως συμπεράσματα: 1.

45. Υπάρχουν δυο περιπτώσεις, ένα αγόρι, ο *Δουμακής Αθανάσιος* κι ένα κορίτσι, που είδαμε στην προηγούμενη σημείωση (44), η *Δουμακή Αριάδνη* και τα δυο παιδιά του σχολάρχη. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι στους 5 τελειοφοίτους των σχολ. ετών 1915-16 και 1916-17, που είναι στην κανονική ηλικία (13 ετών), οι 3 μαθητές είναι παιδιά δασκάλων (*Δουμακής, Μπουκουβάλας, Παπαδημητρίου*), 1 γιος γιατρού (*Ζήλος*) και μόνο 1 γιος εργάτη (*Χατζής*).

46. Ο *Κοκκινάς Βασίλειος*, ορφανός (σχ. έτος εγγρ. στην Γ' τάξη 1915-16), ο *Χολέβας Δημήτριος*, γιος εργάτη (σχολ. έτος εγγρ. στην Γ' τάξη 1921-22) και ο μεγαλύτερος όλων στην ηλικία ο *Μπάιος Νικόλαος*, γιος γεωργού από τον Πυργετό, που αποφοίτησε 20ετής! Το συμπέρασμα είναι ότι οι μαθητές των μεγάλων ηλικιών φοίτησης ανήκουν στις κατώτερες κοινωνικοοικονομικές τάξεις.

Η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών (τα 3/4) είχαν ραφανιώτικη καταγωγή, μολονότι ο πληθυσμός των κατοίκων των γειτονικών οικισμών, που επίσης έστελναν τα παιδιά τους στο Ε.Σ. της Ραψάνης, ήταν υπερδιπλάσιος του πληθυσμού της Ραψάνης. 2. Ο αριθμός των μαθητών διατηρήθηκε σε όλη τη διάρκεια της λειτουργίας του σχολείου σε υψηλά επίπεδα, έχοντας σα μέτρο σύγκρισης την ίδια περίοδο, ανάλογες πληθυσμιακές οντότητες.⁴⁷ 3. Οι περισσότεροι μαθητές (τα 3/5) από τους εγγραφέντες στην πρώτη τάξη τελείωσαν το σχολαρχείο, με αποτέλεσμα οι εκπαιδευτικές αλλά και οι επαγγελματικές προοπτικές αυτών να είναι - τυπικά τουλάχιστον - καλύτερες σε σχέση πάντοτε με όσους δεν απόκτησαν το απολυτήριο του Ε.Σ.⁴⁸ 4. Η φοίτηση των αγοριών αποτελούσε σε πολύ υψηλά ποσοστά (88%) το κυρίαρχο στοιχείο στο θέμα της συνεκπαίδευσης αγοριών και κοριτσιών. Για μια κατεξοχήν αγροτική περιοχή, όπως ήταν και είναι της Ραψάνης, σε μια βαθμίδα της εκπαίδευσης μη υποχρεωτικού χαρακτήρα, η αναλογία στη φοίτηση αγοριών και κοριτσιών (88% και 12% αντίστοιχα) για την υπό εξέταση χρονική περίοδο κινείται στα φυσιολογικά επίπεδα.⁴⁹ 5. Η επαγγελματική κατάσταση των γονιών, όπως φάνηκε από την εξέταση των στατιστικών στοιχείων, επηρέασε ανάλογα με την κατηγορία όχι τόσο στην εγγραφή των μαθητών όσο, με περισσότερη πειστικότητα, στη συνέχιση της φοίτησης και στην αποφοίτησή τους. Η «ποιοτική» όμως διαβάθμιση γίνεται ακόμη πιο σαφής μεταξύ των μαθητών με διαφορετική επαγγελματική αφετηρία των

47. Βλ. για το ζήτημα αυτό τις σημ. 35 και 39.

48. Ίσως ο Τσουκαλάς να έχει δίκιο όταν γράφει (ό.π. σ. 571): «Αν υπάρχει μια χώρα όπου θα μπορούσε γενικά να γίνει πιστευτός ο μύθος ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός των κατώτερων τάξεων από τ' αγαθά του πολιτισμού είναι δυνατόν να αρθεί μέσω εκπαιδευτικών και πολιτιστικών μηχανισμών και μόνον αυτή η χώρα είναι η Ελλάδα». Με τη φράση αυτή ο συγγραφέας μας παραπέμπει στη «Θεωρία της ημεκπαίδευσης» του Αντόρνο.

49. Η διαρροή των κοριτσιών, ιδιαίτερα ορισμένα σχολ. έτη (1907-08, 1921-22) είναι πολύ πιο αισθητή από αυτή των αγοριών. Κάτι παρόμοιο πρέπει να συνέβαινε και στο Ε.Σ. του Αμπελώνα, όπως μας πληροφορεί η Φωτεινή Τσιρίκογλου - Λαγούδα στη μελέτη της: *Το «Ελληνικό σχολείο» του Αμπελώνα (1922-1936) (Από το αρχείο του Λυκείου Αμπελώνα)* στα Πρακτικά της ημερίδας του 1ου Ιστορικού Συνεδρίου, 5-6 Νοεμβρίου 1994, «Ο Αμπελώνας και η ιστορία του», Αμπελώνας 1996, σ. 198.

γονιών. Ο Μ.Ο. της βαθμολογίας των μαθητών που αποφοίτησαν επιβεβαιώνει την τελευταία περίπτωση. 6. Η ηλικιακή σύνθεση των μαθητών είναι αρκετά ευρεία σε κάθε τάξη. Η ερμηνεία αυτού του φαινομένου, που είναι γενικότερο, ανάγεται στις επικρατούσες οικονομικές και εκπαιδευτικές συνθήκες της χώρας μας μέχρι και τη δεκαετία του '60, ιδιαίτερα σε μη αστικές περιοχές. Το σχετικό δείγμα στη μεταβλητή ηλικία των μαθητών και επαγγελματική κατάσταση των γονιών επιβεβαίωσε τον κανόνα, ότι δηλαδή τα παιδιά των «ανώτερων κοινωνικών» κατηγοριών φοίτησαν πιο κοντά στην κανονική ηλικία φοίτησης, ενώ των «κατώτερων» παρακολούθησαν τα μαθήματα του σχολαρχείου με μεγαλύτερη καθυστέρηση.

Συμπερασματικά, το σχολαρχείο της Ραψάνης, παρόλες τις εγγενείς αδυναμίες και τις λειτουργικές ελλείψεις του συνέβαλε, πιστεύουμε, σημαντικά όχι μόνο στην ανύψωση του πνευματικού επιπέδου των κατοίκων αλλά και στην οικονομική.⁵⁰ Παράλληλα η έρευνα κατέδειξε την έντονη επιθυμία των κατοίκων της περιοχής να μορφώσουν μεν τα παιδιά τους αλλά να επωφεληθούν περισσότερο, όπως αποδείχθηκε, οι ευνοημένοι και από τη γεωγραφική θέση κάτοικοι (δηλαδή της Ραψάνης) και από την κοινωνικοοικονομική τους κατάσταση υπερέχοντες (δηλαδή υπάλληλοι, εκπαιδευτικοί, γιατροί κ.ά.).

50. Βλ. Βασίλειος Οικονομίδης, ό.π.

Η εφημ. της Λάρισας «Όλυμπος», αριθ φ. 36/3-10-1893 για την κα-
τάργηση του Ελληνικού σχολείου της Ραφάνης.

Ἐφ' οὗ ἔσχομεν τὴν μεγίστην τῶν ἀτυχιῶν, ἵνα καταργηθῆ ἡ ἀπ' αἰῶνων λειτουργοῦσα Ἑλληνικὴ μας σχολή, κρίμασιν οἷς Κύριος ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἐν ἧ μάλιστα τόσοι κατόπιν διάσημοι τοῦ γένους διδάσκαλοι καὶ ὑπερασπισταί, οἷος Διονύσιος ὁ Πλαταμῶνος, Ἰγνάτιος ὁ Σκαλιώρας, Γεώργιος ὁ Ὀλύμπιος ἐμαθῆτευσαν, ἀφ' οὗ λέγω ἡμεῖς τε καὶ τὰ τέκνα μας ἔσχομεν πρὸς ἐπίμετρον καὶ ἡ κατάργησις τῆς δημοτικῆς σχολῆς τέλεον. Καὶ πῶς ὄχι; ἀφ' οἷ ἡ τε ἐφορευτικὴ ἐπιτροπή, καθ' ἃ λέγει καὶ ἡ ἐξεταστικὴ κατόπιν ἔστειλαν τὰς ἐκθέσεις τῶν τοῖς ἀρμοδίοις, οὐδεμία ὅμως ἐδόθη ἡμῖν τοῖς Εἰλωσι προσοχῆ. πᾶσαι αὗται μὴ τό παράπαν ἀναγνωσθεῖσαι ἐρρίφθησαν εἰς τὰ χρονοδούλαπα, τὰ ὅποια κατ' εὐφημισμὸν καλοῦνται ἀρχεῖα. Ναί, συνετελέσθη καὶ ἡ κατάργησις τῆς δημοτικῆς μας σχολῆς ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος αὐτὴν Πausανίου Χατζῆ - Μέμου. διότι ὁ ἀριστοῦχος οὗτος δημοδιδάσκαλος! πάντα ἀποπτύσας χαλινὸν εὐσυνειδησίας καὶ φιλοτιμίας ἔθετο ἐκποδῶν τό ἑαυτοῦ καθῆκον. Οὐδέποτε κ. συντάκτα ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους εἶδομεν αὐτόν μεταβαίνοντα εἰς τὴν σχολὴν πρὸ τῆς 10ης π.μ. καὶ πρὸ τῆς 5ης μ.μ. Ὑπὲρ τῆς ἀληθείας τῶν λόγων μου ἐπιμαρτύρομαι τοὺς κ.κ. ἀξιωματικούς καὶ δὴ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔχουσι τέκνα. Ὁ Χατζῆ - Μέμος κ. συντάκτα κατόρθωσε μάλιστα νά ἐκδίδωνται καὶ ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν ἐνταῦθα Δήμαρχον παρ' ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς Νομαρχίας πρὸς ἐπιθεώρησιν τῶν ἀκαταστάτων καταστάσεών του οὐδεὶς φθόνος, ἀφ' οὗ δὴ ἐγκαυχᾶται ὅτι καὶ μέσα εἰς τὴν Νομαρχίαν Λαρίσης κέκτηται καὶ ἐν Τυρνάβῳ βουλευτὴν. Εἴμεθα φορολογούμενοι κ. συντάκτα ὡς γνωρίζετε καὶ πενόμενοι, κόπτομεν ἐκ τοῦ ἄρτου μας, ἵνα πληρόνωμεν κατ' ἔτος τοὺς φόρους μας καὶ λοιπὰς πρὸς τὴν πατρίδα μας ὑποχρεώσεις, ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἔχομεν καὶ τὴν ἀξίωσιν νά μὴ μᾶς τυφλώσωσι καθ' ὀλοκληρίαν, διότι καὶ τοιοῦτοι, πάλιν διὰ τῶν ὀδόντων δικαιοῦμεθα τοὺς ἀδικοῦντας ὀλόκληρον κοινότητα νά κατασπαράξωμεν.

Ἐγανακτοῦμεν κ. συντάκτα καὶ ἔχομεν κατ' ἐμέ κριτὴν ὑπὲρ ἡμῶν τὸ δίκαιον.

Τί χρεωστοῦμεν εἰς τόν κ. Χατζημέμον Πausανίαν πρὸς τόν κλασικόν αὐτόν Τεμπέλ μπάσι νά μᾶς κλείσῃ τό σχολεῖον ἀπό τῆς παρελθούσης Παρασκευῆς ἤτοι τὰς 24 τοῦ παρόντος καί νά ἀπέλθῃ εἰς Λάρισαν πρὸς διασκέδασιν; τι χρεωστοῦμεν πρὸς τόν κύριον τοῦτον ἵνα μέ μηνιαῖον μισθόν 160 δραχμῶν διορισθῇ ὡς δημοδιδάσκαλος, ἵνα τυφλώσῃ ἀλλά καί μόνον τυφλώσῃ τά παιδιά μας· ποῦ σήμερον εὐρίσκεται ἔτι; ἐν τῇ ἀγορῇ τῆς Λάρισῆς ἀπό 7 ἡμερῶν. Εἶμαι δέ βέβαιος ὅτι ἐκεῖ ἀναγινώσκει τήν παροῦσαν μου θά καπνίζῃ λίαν νωχελῶς τήν πίπαν του, καί τρίβων πονήρως τὰς χεῖρας του ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ μας μωρία, θά μειδιᾷ .. Ἄλλ' ἄς ἦνε ἡσυχος ἀφ' ἡμῶν τῶν λίαν ὑπομονητικῶν καί φιλονόμων θέλει ἐκδιωχθῇ πύξ καί λάξ ἐκ τοῦ σχολείου εἰμή οἱ ἀρμόδιοι δέν στείλωσι τοῦτον εἰς τόν Τεμπέλ Χανᾶ.

ΡΑΨΑΝΙΩΤΗΣ

Ραψάνη 29 Σεπτεμβρίου 1893